

2021-12-09

TJÄNSTESKRIVELSE

Dnr: KFKS 2021/1213

Införande av visselblåsarfunktion

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar om följande tillägg till kommunstyrelsens reglemente punkten M (ny 8).

8. Ansvar för kommunens samlade visselblåsarfunktion.

2. Kommunstyrelsen beslutar för egen del, under förutsättning av kommunfullmäktige beslutar i enlighet med punkten 1 ovan, att även allmänheten ska kunna lämna tips i den visselblåsarfunktion som kommunstyrelsen implementerar med anledning av den nya lagstiftningen inom området.

Sammanfattning

Utifrån en ny lagstiftning som ger skydd för personer som rapporterar om missförhållanden på arbetsplatser, så kallade visselblåsare, sker ett arbete med implementering i Nacka kommun. Utifrån den nya lagstiftningen kan kommunen få relevant information om eventuella missförhållanden som är av allmänintresse och därmed hantera och förebygga eventuella felaktigheter inom kommunens organisation.

Kommunstyrelsens reglemente föreslås få ett tillägg som anger att kommunstyrelsen ansvarar för kommunens samlade visselblåsarfunktion. Därutöver föreslås även att den nya visselblåsarfunktionen bör nyttjas i ett bredare perspektiv för att fånga upp eventuella missförhållanden som är av allmänintresse. Även allmänheten föreslås därför kunna lämna tips i visselblåsarfunktionen även om dessa inte ingår i den personkrets som lagstiftningen omfattar.

Ärendet

Ny lagstiftning ställer krav på införande av visselblåsarfunktion

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd beslutade under 2019 om ett direktiv om skydd för personer som rapporterar om överträdelse av unionsrätten¹,

¹ Direktiv (EU) 2019/1936 om skydd för personer som rapporterar om överträdelse av unionsrätten

visselblåsardirektivet. Riksdagen beslutade den 29 september 2021 i enlighet med regeringens förslag² om en ny lag som ger skydd för personer som rapporterar om missförhållanden på arbetsplatser, så kallade visselblåsare³. De nya reglerna börjar gälla den 17 december 2021. Medelstora företag får till den 17 december 2023 att inrätta interna rapporteringskanaler, medan övriga verksamhetsutövare får till 17 juli 2022 på sig.

Nya lagstiftningen i korthet

- Alla arbetsgivare, både privata och offentliga, med mer än 50 anställda ska inrätta interna system för hantering av visselblåsaralarm samt rutiner för uppföljning.
- Den nya lagstiftningen ger ett skydd för rapportering av missförhållanden av allmänintresse. Informationen som rapporteras ska vara av intresse för en bredare krets av människor, inte bara för visselblåsaren och det ska även finnas ett legitimt intresse av att informationen kommer fram.
- Visselblåsaralarm ska hanteras av särskilt utsedda personer eller enheter som ska vara oberoende och självständiga.
- Visselblåsning ska vara lättillgängligt för den som vill rapportera samt kunna ske skriftligen och muntligen.
- Visselblåsare ska skyddas mot repressalier från arbetsgivare. Utsätts en visselblåsare ändå för repressalier ska det finnas rätt till skadestånd. Rapportrande person ska inte, annat än i undantagsfall, kunna göras ansvariga för en överträdelse av tystnadsplikt.
- En bred krets av personer ska kunna använda visselblåsarsystemet och skyddas mot repressalier. Utöver anställda ska bland andra volontärer, konsulter och aktieägare ingå i den skyddade personkretsen.
- Arbetsgivare och fackförbund ska kunna ingå kollektivavtal där de kan anpassa rutinerna till de egna förhållandena på arbetsplatsen.
- Uppgifter om visselblåsares identitet ska omfattas av sekretess.
- Särskilt utsedda myndigheter kommer ha i uppgift att inrätta externa rapporteringskanaler. Arbetsmiljöverket är tillsynsmyndighet inom området.

Stadsledningskontorets utredning och bedömning

Stadsledningskontoret har sett över hur den nya lagstiftningen kan implementeras på ett lämpligt sätt i Nacka kommuns organisation. Den nya lagstiftningen bedöms ge goda förutsättningar för att kommunen ska kunna ta emot tips eftersom det kommer råda sekretess om visselblåsarens identitet. Tidigare har det inte funnits någon laglig grund för att sekretessbelägga visselblåsarens identitet vilket har medfört att kommunen inte kunnat garantera något reellt skydd för den enskilde. Nuvarande rapporteringskanal för

² Proposition 2020/21:193, Genomförande av visselblåsardirektivet

³ En visselblåsare är någon som rapporterar/slår larm om oegentligheter och missförhållanden, ofta på den egna arbetsplatsen. Det kan till exempel vara att mutor tagits emot i samband med en offentlig upphandling eller att skattepengar använts för felaktigt.

att rapportera oegentligheter via kommunens hemsida och e-post har därför inte kunnat nyttjas fullt ut. Utifrån den nya lagstiftningen kan kommunen utveckla arbetet och på så sätt få relevant information om eventuella missförhållanden som är av allmänintresse och därmed hantera och förebygga felaktigheter inom kommunens organisation. Den konkreta implementeringen med nya lagstiftningen innebär bland annat;

- Upphandling av lämpligt systemstöd för en säker och tillgänglig rapportering av tips (de kommunala bolagen tillhandahåller samma systemstöd som kommunen men ansvarar själva för intern hantering och handläggning av tipsen)
- Landa i lämplig organisation för mottagning och handläggning av tips samt dokumentera rutiner för detta. Dialog med fackliga organisationer i frågan.
- Kommunicera ut rapporteringskanaler internt och externt.
- Utbildningsinsatser

Visselblåsarfunktionen bör utvidgas för att förhindra oegentligheter

Av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) nya rapport ”Välfärdsbrott och otillåten påverkan”⁴ framgår att otillåtna försök att påverka tjänstemän inom kommuner är ett ökande problem i kommuner. Rapporten består av en intervjustudie baserad på svar från tjänstepersoner i 30 kommuner. Den identifierar utmaningar som kommuner möter kopplat till välfärdsbrott och otillåten påverkan. Rapporten ger en samlad bild av önskemål om ökad kunskap och strukturerat arbete kring välfärdsbrott och otillåten påverkan. I rapporten framgår att utsatthet för otillåten påverkan i det dagliga arbetet kan leda till en tystnadskultur. Enligt de intervjuade tjänstepersonerna utgör detta inte bara ett arbetsmiljöproblem utan även ett hot mot demokratin. SKR framhåller i rapporten vikten av att ha diskussioner om välfärdsbrottslighet och otillåten påverkan på arbetsplatsen. Det anges även att det är viktigt att kommunerna arbetar internt med rutiner för incidenthantering och hur tjänstepersoner kan stöttas. Detta för att kunna ha en beredskap när det dyker upp rapporter om oegentligheter. SKR lyfter bland annat goda exempel på kommunernas arbete för att skapa robusta organisationer och anger då exempelvis att vissa kommuner till exempel infört visselblåsarfunktioner och andra typer av tipsfunktioner som är välfungerande.

Den nya lagstiftningen ger skydd för en bred krets av personer så att dessa ska kunna använda visselblåsarsystemet och skyddas mot repressalier. Inte bara anställda omfattas av skyddet för visselblåsare, utan även arbetssökande, egenföretagare, volontärer, praktikanter, personer som ingår i ett företags förvaltnings- och ledningsorgan och aktieägare som är verksamma i bolaget. Skyddet gäller även innan de rapporterar

⁴ SKR, Välfärdsbrott och otillåten påverkan - Från bidragsfusk till systemhotande brottslighet, 2021-11-03

personerna har börjat inom en verksamhet och efter att de har slutat om de fått del av information under den tid som de var verksamma.

Stadsledningskontoret bedömer att den nya visselblåsarfunktionen bör nyttjas i ett bredare perspektiv för att fånga upp eventuella missförhållanden som är av allmänintresse. Även allmänheten föreslås därför kunna lämna tips i visselblåsarfunktionen även om dessa inte ingår i den personkrets som lagstiftningen omfattar. Genom att även inkludera allmänheten i visselblåsarfunktionen kan kommunen få uppgifter om eventuella missförhållanden i kommunens organisation och få möjlighet att åtgärda och förhindra dessa i ett tidigt skede. Det är av stor vikt att såväl allmänhet som Nackaborna känner sig trygga med i hur kommunen hanterar skattemedel och att eventuella oegentligheter inte förekommer och då kan visselblåsarfunktionen vara ett användbart verktyg i detta viktiga arbete.

Det ska noteras att den nya lagstiftningen om stärkt skydd för visselblåsare inte omfattar allmänheten. Det får till följd att allmänheten inte skyddas av någon sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen. Om allmänheten vill lämna tips i visselblåsarfunktionen får därför den enskilde antingen lämna tips och uppge sitt namn eller vara helt anonym genom att inte lämna namn. Om en enskild lämnar tips och anger sitt namn kan kommunen inte sekretessbelägga namn på visselblåsaren eftersom det inte finns något skydd för det enligt bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen. Det är därför av stor vikt att kommunen tydligt kommunicerar detta i den tjänst som kommer att användas. Det ska noteras att detta inte skiljer sig så mycket från dagens hantering av inkomna synpunkter som kommer via telefon, brev eller e-post från allmänheten. Genom att allmänhetens tips kommer hanteras inom ramen för visselblåsarfunktionen hanteras tipsen däremot av en begränsad krets, i ett sammanhållet systemstöd och utifrån dokumenterade handläggningsrutiner vilket ger goda förutsättningar för en säker och systematisk hantering och återkoppling. Det ger goda förutsättningar för att strukturerat arbeta med att förhindra bland annat välfärdsbrott och otillåten påverkan.

Ett tillägg till kommunstyrelsens reglemente föreslås

Kommunstyrelsens reglemente föreslås få ett tillägg för att ge kommunstyrelsen nödvändiga förutsättningar för att ansvara för kommunens visselblåsarfunktion. Ett tillägg till punkten M (ny punkt 8) i kommunstyrelsens reglemente föreslås därför enligt följande.

M.

Kommunstyrelsen fullgör i övrigt följande uppgifter.

8. Ansvar för kommunens samlade visselblåsarfunktion

Ekonomiska konsekvenser

Kostnaden för ett systemstöd inom området beräknas ligga på cirka 30 000 -50 000 kronor per år. Därtill kommer arbetskostnaden för medarbetare som handlägger de inkomna tipsen. Utifall att de inkomna tipsen föranleder större utredningsinsatser kommer det inom ramen för upphandling av systemstöd gå att avropa extern utredning om det finns behov om det. Kostnaden för det kommer ligga på ungefär 8 000 kronor per ärende. Kostnaden för utredningen av ett ärende är dock avhängigt ärendets komplexitet och omfattning.

Konsekvenser för barn

Inga direkta konsekvenser för barn finns med anledning av förslaget till beslut. Däremot kan det noteras att utifall att tips rör oegentligheter gentemot barn och unga så medför visselblåsarfunktionen en kanal för att förhindra att sådana oegentligheter sker vilket är positivt.

Sidrah Schaidler
Stadsjurist/Kanslidirektör
Stadsledningskontotet

Anneli Sagnérius
Kommunjurist
Juridik- och kanslistaben